

KII. 1702 p.

A KERCSZAI LEVÉLTÁR
EV. REF. EGYHÁZ
TÖRTÉNETÉ.

IRTA S AZ EGYHÁZ RENOVÁLT TEMPLOMÁNAK 1896 JÚLIUS 5-ÉN
TARTOTT ÜNNEPÉLYES FELAVATÁSA ALKALMÁVAL A TEMPLOMBAN
FELOLVASTA

RÁCZ ISTVÁN

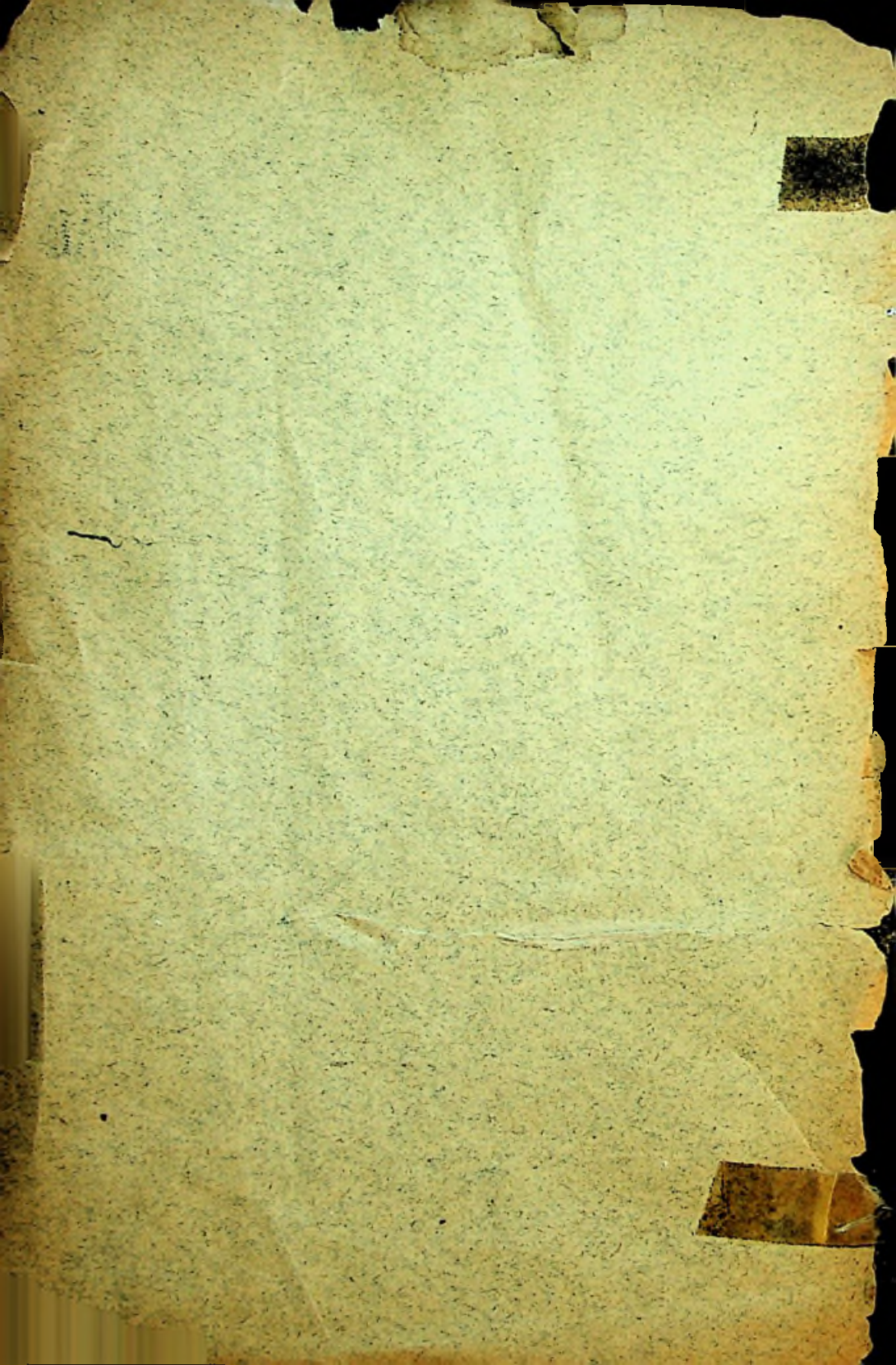
EV. REF. LELKÉSZ.

Ára 20 kr.

VESZPRÉM.

NYOMATOTT KRAUSZ ARMIN FIA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

K II. 1702 p.

A KERCAI LEVÉLTÁR

EV. REF. EGYHÁZ
TÖRTÉNETE.

IRTA S AZ EGYHÁZ RENOVÁLT TEMPLOMÁNAK 1896 JÚLIUS 5-ÉN
TARTOTT ÜNNEPÉLYES FELAVATÁSA ALKALMÁVAL A TEMPLOMBAN
FELOLVASTA

RÁCZ ISTVÁN

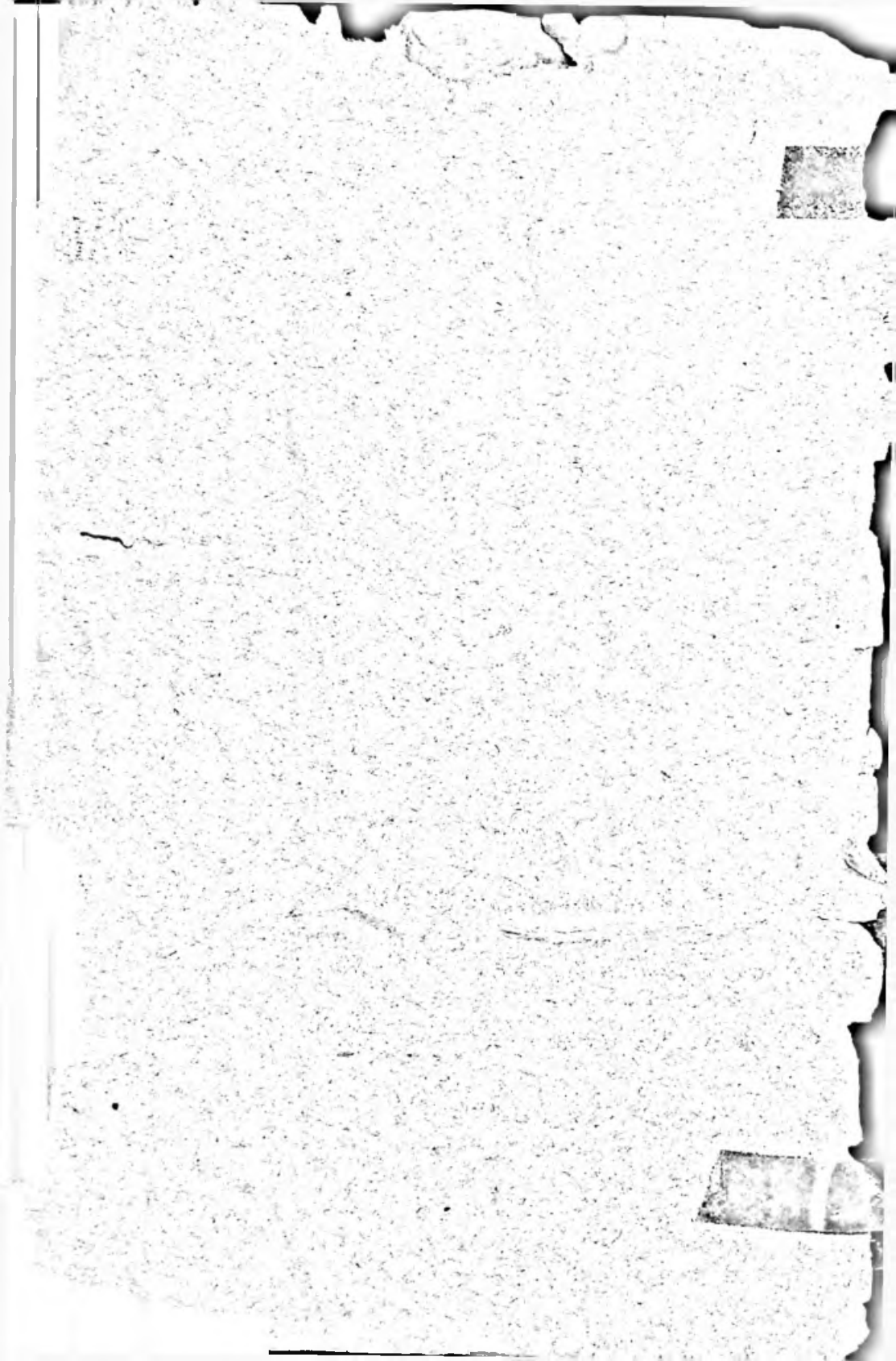
EV. REF. LELKÉSZ.

VESZPRÉM.

NYOMATOTT KRAUSZ ARMIN FIA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

K II. 1702 p.

A KERCAI

LEVÉLTÁR

EV. REF. EGYHÁZ
TÖRTÉNETE.

IRTA S AZ EGYHÁZ RENOVÁLT TEMPLOMÁNAK 1896 JÚLIUS 5-ÉN
TARTOTT ÜNNEPÉLYES FELAVATÁSA ALKALMÁVAL A TEMPLOMBAN
FELOLVASTA

RÁCZ ISTVÁN

EV. REF. LELKÉSZ.

VESZPRÉM.

NYOMATOTT KRAUSZ ARMIN FIA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1897.

ELSŐ KORSZAK.

Az egyház megalakulásától a régi templom elvételéig.

A kerczai ev. ref. egyház történetével, keletkezésének körülményeivel úgy vagyunk, mint hazánkban a legtöbb református egyház történetével: ennek multját is sötét homály borítja el szemeink elől.

Mikor alakult meg Kerczán a református egyház? Ki volt az első lelkésze, tanítója ezen egyháznak? Melyik évben vagy évszázadban fogadták be ennek lakosai a megújított vallást? E kérdésekre biztos feleletet adni nem lehet. Abból a korból semmi történeti emlék, semmi okirat nem maradt fenn számunkra, — ha maradt is fenn, az nem került eddig napfényre: ismeretlen, vagy hozzáférhetetlen helyen van.

De azért ha nincs is irott emlékünkhöz, következtetni lehet és igen valószínű, hogy Kerczán a XVI. század végén vagy a XVII. század elején már megalakult a református egyház.

Tudjuk ugyanis, hogy hazánkban a reformáció leginkább két úton terjedt. Vagy úgy, hogy a lakosok utazásaik s más vidéki lakosokkal érintkezésük alkalmával megismerkedtek a megújított vallással és azt egyenkint vagy tömegesen elfogadták — vagy pedig úgy, hogy a

földesurak ismerkedvén meg az új vallással, ahol maguk elfogadták, ott jobbágyaikkal is megismertették azt.

Ha tehát figyelembe vesszük, hogy Kercza szomszédságában — minden oldalról — régebben megalakult a reform. egyház: Szent-György-Völgyén 1596-ban, Nagy-Rákoson 1600-ban, Öri-Szent-Péteren is 1650 előtt, akkor valószínűnek látszik, hogy Kerczán is ebben az időtájban alakult meg. De másfelől a vidék földesurai a Batthyány grófok 1550 körül — tehát mindjárt a reformáció kezdetén — elfogadták a reform. vallást, sőt annak a saját birtokaikon buzgó terjesztői lettek. Német-Újvár már 1582-ben a hirneves Beythe István reform. püspök székhelye s a dunántúli reformációnak középpontja volt. Igen valószínű tehát, hogy ebben az időben, legkésőbb a XVII. század első felében történt Kerczán a református egyház megalakulása.

A kerczai reform. egyház levéltárában fennmaradt egy régi irattöredék, mely arról tanuskodik, hogy Vasvármegyének 1648 aug. 3-án Körmenden tartott közgyűlésében felolvasták III. Ferdinándnak egy kiváltságlevelét, mely a négy örségi község — Szent-Péter, Belső-Rákos, Kercza és Hodos — lakosainak az ott levő templomokat *szabad vallásgyakorlattal* átengedte. Ez is azt mutatja, hogy 1648 előtt már fennállott Kerczán a reform. egyház, sőt szabadvallásgyakorlati joga meg is volt erősítve.

Hogy az egyház alakulása idejében, sőt még azután is jó ideig ki volt itt a lelkész, tanító: arról semmit sem tudunk. Annyi bizonyos, hogy templomuk, egyházi épületeik, nem a mostaniak helyén voltak, hanem Kercza, Szomorócz és Szombatfa között egy hegytetőn — a ma is úgynevezett *puszta-temető* mellett, amit nemcsak a későbbi adatok, de az emlékezetben fennmaradt dülök, földtáblák nevei s a puszta-temető környékén található téglák is igazolnak

A XVIII. század elején már virágzó református egyház volt Kerczán. — Ember Pál, a híres egyháztörténetíró — aki 1711-ben írta egyháztörténetét, a vasvármegyei egyházakról ezt írja: „*A stájer határszélen még a következő virágzó egyházak vannak: Szent-Péter, Rákos, Kápolna, Hodos, Kercza, Bajánháza, Szent-György-Völgye, Velemér, Szent-László.*“*

Az 1708. évben Pápán tartott egyházi zsinaton, melyen Hodosi Sámuel püppökké megválasztották, jelen volt Őri Ferencz kerczai református lelkész is.

A vasmegyei református egyházak ebben az időben a dunántúli egyházkerületnek „*sopron- és vasvármegyei*“ esperességéhez tartoztak, mely esperességben akkor 54 egyház volt. Ide tartoztak akkor — a dunántúli egyházkerülethez — mint református egyházak: Csákány, Szentgrót, Iváncz (Maráczzal), Felső-Lendva, Dobronak, Turница, Alsó-Lendva és még több olyan egyház, melyekben ma talán egy református lakos sincs. Úgyszintén ide tartozott mint önálló anyaegyház: Velemér, Szent-Lászlóval.

A vasmegyei ref. egyházakat Hodosi Sámuel dunántúli reform. püspök 1708 okt. hóban meglátogatta, megjelent Kerczán is s az ő püspöki vizsgálatának (canonica visitatio) jegyzőkönyve eredetiben meg van ma is.

Ezen jegyzőkönyvben a kerczai és veleméri egyházakról a következők vannak feljegyezve:

Kercza, Bajánházával.

Lelkész: Őri Ferencs.

Az egyházi hivatalnokok fizetése:

1. Minden gazda ad fél köből gabonát, egyik esztendőben búzát, másokban rosot, mely térszen összességgel harminczkét kilát. i. e. Cub. 32.

* Ember Pál. Historia Ecclesiae Reformatae 654—655: lap: »In finibus Styriae sequentes ecclesiae etiamnum florent: Szent-Péter, Rákos, Kápolna, Hodos, Kercza (Bajánháza), Szt.-Georg-Völgye, Velemér, (Szent-László).

N. B. (Megjegyzendő.) Ennek utána nem engedtetik meg, hogy egy esztendőben adjanak csak rosot, másokban buzát, hanem úgy fizessenek mint más Ecclákban.

2. A lelkésznek négy jobbágya van, egy a tanítónak állapított meg.

3. Szántóföldek:

1. A templom földén vagyon egy darab tíz eke szántó, melynek szomszédja ab ortu Pap Jankó, ab occasu Jobbágy föld, kiterjed a Mátyás nevű helyig.

2. A patakon alul vagyon a mezőföldön 10 hold, szomszédja ab ortu Pap Jankó, ab occasu azon Jobbágy Helyek.

3. Rétek: 1. A parochiától fogva Mátyás nevű helyig egy darab rét, 8 szekér széna termő. 2. Ugyan a patakon túl két szekér széna termő rét.

N. B. 1. A jobbágyoknak adott földeket visszaadassák, mert ezt a Szent-Társaság meg nem engedi, mivel Canon ellen vagyon.

2. A mely jobbágnak a parochialis földek közül adtak egy darabot, azért cselekedték, hogy a jobbágnak nincsen a telepedő házhoz semmi földje, azért bírja a jobbágy addig, míg a Szent-Társaság újabb Dispositiót téssen felőle.

3. A jobbágyok minden héten egy napot tartoznak szolgálni, szabadságában áll a Predikátornak, ha valakinek engedelemmel leend.

4. Mikor munkálódnak a Tanítónak, magok vigyenek eledelt, nem tartozik a Tanító nekik eledelt adni, mely nagy költség és szokatlan, sőt hallatlan dolog.

5. Vetését, kertjét, bekerítsék a Predikátornak, mert ha restségök miatt más ember marhája miatt kárt vall, a Jobbágy fizeti meg.

6. A mely réleket az erdő fel kezdett verni, irtsák meg.

7. A Predikátor buzáját a Céh-mesterrel hordassák be, mert nem engedtetik meg, hogy a tanító maga járjon érte.

8. Eccla ládácskáját csináltassanak az egyház szükségére.

Szentpéteri Péter iskola-tanító a püspök iránti hűségre fel eskettetett.

A veleméri egyházzól a következök vannak feljegyezve :

Velemér.

Lelkész: Rádócsi Bálint.

Az egyháziak fizetése :

1. Minden külön kenyeres gazda ád fél köböl gabonát, melynek fele buza, fele ros.

2. Halottak 25 pénz.

3. Szántás: Minden marhás gazda fél holdat szánt.

4. Az egyház telekén vagyon 6 hold föld. Binóczon negyedfél hold, melynek napkeletről Szépe János földé, nyugotról Szépe Mihály földé advicináltatnak.

5. Vaslikban vagyon négy hold, szomszédi napkeletről Sós Gergely földé, nyugotról Hajba Györggyé advicináltatnak.

6. Harankában másfél hold, melynek egy része erdő, más része irtott, Napkeletről Sós György földé, Nyugotról Sós Gergely földé advicináltatnak.

7. Azon mezőben vagyon más helyen is másfél hold, napkeletről Sós György, nyugotról Sós Gergely földé advicináltatnak.

8. Pap pusztáján két hold, melynek napkeletről Balog Mihály földé, nyugotról Hajba Györggyé advicináltatnak.

9. Kaszáló rét vagyon kettő, egyik a telekben öt szekér széna termő, sarjut is terem két szekérrel, másik a Templom alatt az erdő közben, két szekér széna termő.

10. A filiában Sz.-Lászlón a szentegyház körül vagyon 6 hold szántóföld. Ugyanott a telekben a házakon kívül másfél hold, napkeletről Vida Mátyás, nyugotról Jankó István földé advicináltatnak.

Ugyanannak végében másfél hold, napkeletről Antal János, nyugotról Vida Mátyás földéik advicináltatnak.

Ugyanannak végében egy kis hold, melyet rövid földnek hívnak.

Ugyanott ellenben fél hold a hosszú földben, napkeletről szomszédja Jankó István, nyugotról Vida Mátyás földé.

Item az árok mellett fél hold, egyfelől a Kovács földé, másfelől az árok.

A templom mellett egy négy szekér széna termő rét.

N. B. Felyhő eleibe ne harangozzon a Predikátor.

Ezeket jegyezte fel az 1708-ban felvett jegyzőkönyv, amelyekből látható, hogy egyházunk akkor rendezett viszonyok között élt, jóllétnek örvendett, — szép kiterjedésű földjei s rétjei levén, sokkal jobb anyagi helyzetben volt, mint ma. De látható az is, hogy Veleméren még 1708-ban anyaegyház volt s lelkésze valószínűleg a filiális Szt.-László templomába is eljárt — felváltva — isteni tiszteletet tartani.

Kerczának és Velemérnek ezen állapotja azonban nem maradhatott sokáig így. Már a XVII. században megindult a mozgalom a reformáció ellen oly czélből, hogy a protestánsokat — ha másként nem lehet — erőszakkal vissza-térítsék a róm. kath. egyházba.

A magyarországi protestánsok már 1638-ban azt panaszták, hogy 400 templomuk vétetett el a katolikusok által. Az 1662-iki országgyűlésen pedig azon panaszszal álltak elő, hogy *„keményen üldöztetnek, egyházaik erőszakosan elvételnek, lelkészeik, tanítóik katonák által elűzetnek, hajdúk által térítettnek s a róm. kath. egyházakba hajtának, processiókra kényszerítettnek.“* Ezenkívül királyi parancsok jelentek meg, melyek a protestáns papokat eltiltották a filiák meglátogatásától s a protestánsokat kötelezték, hogy a róm. kath. papoknak úgy fizeszenek, mintha ők is hiveik volnának. Egyszóval, megindult országszerte az üldözés, a templomok elfoglalása.

A vasmegyei egyházak ebben az időben — 1700 körül — még megkiméltettek, de a veszedelem ezekre nézve is közeledett.

III. Károly császár idejében, 1731-ben megjelent az úgynevezett *„Első Casolina Resolutio“*, mely elrendelte, hogy a protestánsoknak csakis a törvényben megjelölt (artikuláris) helyeken lehet nyilvános vallásgyakorlatra joguk, más helyeken pedig csak magán-vallásgyakorlat engedtetik, de templomot, lelkészt nem tarthatnak, hanem a kath. plebánosok szolgálatával kell élniök.

Elképzelhető, hogy mily nagy csapás volt ez a protestánsokra nézve. Ilyen artikuláris hely alig volt 100 az egész országban, — Vas megyében csak egy artikuláris hely volt, Felső-Eőr s így a királyi parancs értelmében egyedül itt volt szabad templomi isteni-tiszteletet tartani.

Egy év múlva, 1732-ben ismét jelent meg egy királyi parancs, mely a vármegyei hatóságoknak megparancsolja, hogy Pozsony-, Nyitra-, Vas- és még több megyékben — a törvényben megjelölt helyeken kívül — minden protestáns templomot zárjanak be, papjaikat üzzék ki s ezután is gondjuk legyen az ilyen papokra, nehogy titokban valami egyházi szertartást végezzenek.

Ezen királyi parancsban tehát ki volt mondva a halálos ítélet Felső-Eőron kívül minden vas megyei református egyházra s így Kerczára is. És az ítéletet csakhamar végre is hajtották. Még ennek az esztendőnek november havában, télnek idején, vasas németek segítségével elfoglalták az őrségi, tótsági, hegyháti, kemenesaljai református és evangélikus templomokat, csupán egyet-egyet hagyván meg: a reformátusoknak Felső-Eőrt, az evangélikusoknak Nemes-Csoót.

Hogy a vas megyei templomok mikor és miképen foglaltattak el, le van írva az őri-szent-péteri ref. egyháznak egyik régi jegyzőkönyvében, hol a következők vannak feljegyezve:

„Nem kicsiny üldöztetésük volt a Reformátusoknak VI. Károly császár idejében is a pápista Klérus miatt, mert ezek bujtogatván a jó királyt a Reformátusok ellen, kinyerték, vagy legalább király nevét viselő Pátens-leveleknek erejek mellett Compánia katonaságot vettek maguk mellé a földes urak és Püspökök. Alsó-Felső-Magyarországban 1732. esztendőben mindenütt a protestánsokat nyomorgatták, tömlöcöztek, Templomjaiknak ajtait beverték s elszedték, iskolamesterjeiket, Predikátorjaikat a paroch. házából kiveték, elhajtották. Így cselekedtenek a következő esztendőkben is. Nevezetesen ebben a tekintetes Ns. Vassvármegyében kegyetlen-

kedett a Veterányi Német lovas Regementje, mely itten a Reformátusoknak minden Templomaikat elvette a Felső-Óri és Bölcshörségekben a Barabásszegi (Zala) Templomokon kívül, melyeket a Nemesek a maguk Fundusokon mególtalmaztak. Elvétetett akkor ezen őriszentpéteri Reformatum Templom is két derék Harangokkal együtt 20-ma Novembris. A mint ezt ide Szentpéterhez tartozó Filialis Ekléziácskában Sannyaházában akkori lakos érdemes előjáró Illyés Bálint levele megmutatja, melynek tenora következőképen vagyon :

Az 1732-dik esztendő minémű szomorú, siralmas gyásszal borítá be ezen szegény Eörségi Tartományunkat úgy, hogy ellenségesképen reánk jövő Veterányi Regementje és mint valamely török várakat, a mi ékes Templomainkat tőlünk mind elvevék, a melyek annakelőtte sok gyönyörűséges és feles számú népekkel teljesek valának és azokban magukat ékes énekléssel gyönyörködtető szép Ifjakkal; mostann az Idegenek nagy süvöltéssel a mi szomorúságunkra Zászlójukat ezekben felemelték. — Ezen alábbvaló irásomból jövendőben akárki is megláthatja, mely nap és melyik hónapban törték be a Templomok ajtaját.

A Kerczait 18. novembris, a hodosit 19. novbris, a Szentpéterit és a rákosit 20. Novbris. A szentpéteri templom ajtajára 32-öt ütöttek Boronával a kit is én Illyés Bálint a Galambos-szeri küttül siralmas szemmel néztem. Irám keservesen jövendőbeli maradékainknak emlékezetül. Sannyaházán, Illyés Bálint. Anno 1738, die 3. may."

A kerczai ev. ref. egyház lelkésze ez időben (1732) mint egy régi okmányon fennmaradt: *Dávidházi Ferencz* volt.

Az egyház régi templomát tehát 1732 nov. 18-án foglalták el.

MÁSODIK KORSZAK.

A régi templom elfoglalásától az egyház újralakulásáig. (1732—1783.)

Az 1732. évvel szomorú korszak nyílt meg az elnyomott református egyházak előtt: a türésnek, szenvedésnek, várakozásnak korszaka.

A kerczai reform. egyházra vonatkozólag ebből az időből — egy levélen kívül — semmi adat sem maradt fenn, de talán jobb is, ha nem tudjuk, hogy az ősöknek mily siralmas sorsuk volt 1732 után 51 esztendőn keresztül.

Annyi bizonyos, hogy régi templomuk elvételén, kath. templommá tételén, földjeik, épületeik elvételén, lelkészük, tanítójuk elűzetett s ők maguk — mint a pásztor nélküli nyáj — magukra maradtak. Jogukban állt ugyan valamelyik artikulás helyre templomba eljárni, de itthon csak *magános isteni tiszteletet* tarthattak, ami abból állt, hogy ki-ki a saját házában olvashatta bibliáját vagy imakönyvét.

Sok református egyház feloszlott, megsemmisült ezen az úton, de a nagyobb rész nem csüggedt el, nem hajolt meg az erőszak előtt, hanem tűrte békén az idő viszontagságait, zörgetett segedelemért mindenütt, ahol csak zörgethetett s várta a boldogabb jövőt.

Eljártak nagy ünnepeken, sőt vasárnapokon is az artikulás helyekre isteni tiszteletre, gyermekeiket tanították otthon, a család körében, de hitüket meg nem tagadták. Bámulatos az a lelki erő s buzgóság, mely azt mívelé, hogy az ősök a temérdek megpróbáltatás között is, mint a Sion hegye megálltak, nem ingadoztak.

Ilyen sorsa volt — 51 éven át — a kerczai egyháznak is.

A kerczai és veleméri árva egyházak tagjainak Felső-Eőrbe kellett volna járniok isteni tiszteletre, de e hely nagyon távol levén, a zalamegyei artikuláris helyet — Barabás-Kustánszeget — választották s ide jártak csoportosan, falustul isteni tiszteletre. Mint egy történetíró írja: „*Az így vándorlók bár elfáradva, de el nem csüggedve útközben énekelték a LXV. zsoltárt, melynek zengedezése még a róm. katolikus jámbor hívőket is tiszteletre hívta ébresztette fel*“.* Kustánszegben a régi templom mellett még ma is látható az a nagy tölgyfa, melynek ágaihoz illesztett állványról, mint egy templomi szószékről az ottani lelkész a szabad ég alatt isteni tiszteletet tartott az árva eklézsiákból oda sereglett hivek előtt és maig is meg van az azon nagy czin-kannák, melyekben az úrvacsorai bor számukra az Úr asztalára feltéteget.

A kerczai és veleméri hivek azonban nem mondtak le arról a reményről, hogy vallásszabadságukat, templomukat valamikor visszakapják. S bár az idő nem kedvezett erre, mert Károly király leányának, Mária Teréziának uralkodása alatt még inkább folytattatott a protestánsok térítése, azért ők is úgy tettek, mint a többi árva eklézsiák: espereseiknél, jóakaróiknál, befolyásos ismerőseiknél zörgettek, könyörögtek, hogy panaszukat, kérelmüket juttassák el a királyi trón zsámolyához, hogy elfoglalt régi templomukat visszakaphassák, vagy ha nem, legalább új templom építhetésére engedélyt nyerjenek.

Már 1746-ban a kerczaiak a kir. helytartótanácsához folyamodtak Pozsonyba, de nem lett semmi eredménye. Kérvényük körülbelül 1820-ig meg volt az egyház levelesládájában, de ekkor nyoma veszett.

* Csúthy Zsigmond »Magyar prot. Egyháztörténet a szalmári békekötéstől a türelmi rendelet kiadásáig, 1712—1782«. — 105. lap.

Ezenkívül a pápai egyházmegye esperesénél Kun János tapolczafői lelkésznel többször megfordultak, megbizottakat küldtek hozzá, hogy a felséges királynénál eszközölje ki számukra a szabad vallásgyakorlatot. De várni kellett még jobb időkre.

Az 1777. év őszen elküldték Tapolczafőre Szépe Dánielt és Antal Ferenczet s midőn ezek kedvező hirt nem hoztak, alig egy hét múlva ismét elküldték Varga Ferenczet és Cseke Jánost, kik a dolgot az esperesnél sürgették s elpanaszolták többek között, hogy a kath. plébánosnak fizetniök kell.

Az esperes az utóbbi követektől — Varga Ferencz és Cseke Jánostól — egy szép, vigasztaló levelet küldött az egyháznak, mely így hangzik:

Édes Atyámfiai

A Kerczai és Veleméri árva Eklésiáknak

Keresztény és hív tagjai.

A mult napokban a Kgltek követei Szépe Dániel és Antal Ferencz Uraimék nálam megfordulván arra kértek, hogy tekintvén a Kgltek számos voltát és a Rákosnak nehéz uttyát, a Fels. Udvarnál arra törekedjem, hogy a Kgltek számos népének resolváltatnék különösen egy templom és egy Predikátor. Én mindjárt azon héten irtam Bétsben és a Kgltek ügyét lelkesen insinualtam a mint a mostani becsületes követeinek, úgy mint Varga Ferencz és Cseke János Uraiméknak eleikbe állítottam a betsületes embert, a ki a postára bevitte a leveletem és a feltett Instantiának hallotta a tenorát. — Újabban érkezésük előtt a mostani követeknek más Instantia levelet is irtam és ugyanazon embertül beküldöttem a postára 7. Nov. — Veres József Uram hallotta a levelet és fundamentomát az Instantiáknak vele is megérttettem. Megbeszéllettem mind a mostani követeknek, mind az elébbenieknek, hogy az ilyen Instantiáknak idő halladékkal kell megესni. — Mert most ennek a Méltóságnak, majd a másíknak kell insinualni, most ennek kedvettlenségét, amannak idegenségét látván, ha oly feltétellel mengyen is a Sollicitator eleiben, hogy lelkére kösse, de ha ártani nem akar, elő sem hozza, hanem időtül vár,

mig jó módjával és haszonnal szívére nem adhattya. — Mikor osztán előre megveszszük a szívüket ő Nagyságoknak, úgy kell publice a Cancelláriára beadni, úgy vehetünk kívánt választ Instancziánkra. Ebbül érthetik Kgltek, hogy ez idővel készül meg. Valamit pedig beadunk a Cancelláriára, azt a Vármegyére leküldik informatio véget, azért szükséges, hogy a mit ő Felségének beadunk, azt valósággal meg is bizonyíthassuk. Erre próba nem kell, hogy erőhatalommal vették el templomainkat, parochiáinkat. Az is bizonyos pedig, hogy még 1681-ben minden jószáguk elvesztése alatt tilalmaztattak a templomoknak elvételétül a katholikus Urak. — Van hát az Instantiánknak rendes menetele, mert az elfoglalásukkal a Hazának fundamentomos törvényeit törték meg. Hanem e fog a Resolutioban kérdésben vetettetni, annyi számú-e a nép, a mint exponáljuk 2. oly távul van-e az Eklesia a melybe kell járni 3. oly nehéz-e az úttya, a mint állíttjuk. — E mellett azon instálunk, hogy a szegény adózó népet szükségtelen adózással terhelletni ne engedje ő Felsége, szükségtelen pedig a Plébánosoknak való adózása Kglteknek, mert sem az Isten törvénye, sem a Haza törvénye, sem a józan okosságnak törvénye nem kívánnya azt, hogy a kinek szolgálattyaival mi nem élünk, élni sem akarunk, annak fizessünk. Világossan a Haza törvényei azt praescribálják, hogy ki ki a maga Vallásán levő Lelki Atyának fizessen, nem másnak. — Azért ezt kívánom Kgltektől, hogy mivel az Isten ügyének védelmét vettük fel az Úr nevében, kiki Kgltek közül a maga Vallásához való buzgóságát és szeretetét szívében tartsa és szorgalmatosan gyakorollya az Isten házát, hadd tegyenek az ő idejében tanúbizonyságot a Pápisták, hogy Kgltek micsoda nagy törődésekkel fáradoznak az Isteni szolgálatra. — Azért tegyen Kgltek oda haza a cselédek között olyan rendelést, hogy ugyan számossan járják az Úr házát és edjik héten csak a Veleméri fárához tartozók gyónnyanak meg, úgy megtetszik, hogy ki marad ki a szentséggel való élésbül, másik héten pedig a kerczai fárához tartozók, mind ezeket pedig Veres József Uram által meg izenem, melyik helységbeliek melyik Vasárnap mennyenek a gyónásra. Ebbül ez a haszon árad, hogy egymást Kgltek az Istenhez való hűségre és engedelmségre felbuzdították, másodsor kérdésben sem vétethetik az ő idejében, hogy szükséges-e Kglteknek a templom és a Predikátor. — Azért az egész Helységet sőt Helységekét az Úr nevében kérem, hogy az Isten házának szerelmét tartsa a szívében és szüntelen való

fohászkodásaikkal reménykedjenek a kegyelem zsámolyánál, hogy maga az Isten álljon a mi ügyünk mellé és kívánságunk tellyesíttetésére hajlogassa Fels. Királyné Asszonyunknak és a Méltóságoknak szívéét, had lásson a hosszas köd és homály után a Kgltek földé földerült igasságnak napját. — Én pedig a Kgltek ügyének folytatásában a Királyi Udvarnál fáradhatatlan leszek. Az Isten legyen Kgltekkel és igazgassa minden törekvésinket a maga dicsőségének fényére és a Kgltek lelke gyönyörűségére, szaporítsa az Isten a Kgltek számát és tegye megszámlálhatatlanná az Izrdelt. Ezeket kívánnya Tapolczafőn 8. Nov. 1777.

Kglteknek

igaz híve

Kun János Senior.

A Kgltek szép ajándékát, az eczetet, a szilvát és az olvasztott fadjút nagy köszönettel vettem Cseke János és Varga Ferencz Uraimék által, a felett költségre, posta és egyéb előforduló szükségekre 14 márvást és egy garast.

Szeretettel köszöntöm az árva Gyülekezeteknek minden hív tagjaít, különösen pedig Soár György uramat és szeretettel kérem, hogy a két Fára beliek Kurátorságát vegye fel és viselje épületesen az Úr nevében.

Látni lehet a levélből, hogy a kerczai és veleméri hivek, kik már ekkor 45 évig voltak templom, lelkész és tanító nélkül, nagyon türelmetlenkedtek, egyik követ után a másikat küldték, — de látni lehet azt is, hogy esperesük, bár a legnagyobb jóakarattal volt irányukban, az akkori időkben nem tehetett semmit. Várniok kellett tehát még 6 évig, amikor Mária Terézia után II. József ült a királyi székbe.

II. József, a felvilágosodott szellemű uralkodó, alig lépett a trónra, csakhamar — 1781 okt. 25-én — kiadta az úgynevezett „türelmi rendelet“-et, mely ha nagy szabadságot nem adott is a protestánsoknak, de régi sebeikre gyógyító balzsamként hatott. — E rendelet megengedte, hogy a protestánsoknak mindenütt — a nem artikuláris helyeken is — magán-vallásgyakorlatuk lehessen, ami úgy értendő, hogy amely községben legalább 100 protestáns család lakik; ott magán-imaházat építhessen, mely

abban különbözzék a nyilvános templomtól, hogy ne legyen tornya, harangja és az utczáról való bejárása, azonban e mellé papot, tanítót vihet.

Ezen türelmi rendelet felélesztette az elcsüggedt, elnyomott prot. egyházat. Megindult országszerte a mozgalom, az árva Eklézsiák egymásután adták be kérvényeiket a vármegyékhez, kérve, hogy templomot építhessenek, lelkészt és tanítót hivhassanak. II. József császárnak rövid — alig 9 évre terjedő — uralkodása alatt több száz református egyház újraalakult.

Nem kell azonban azt gondolni, hogy ez az újraalakulás könnyen ment s hogy talán szabadon építhetett a református nép templomot ott, ahol akart. Sok fáradság, utánjárás, sokféle vizsgálat után engedtetett ez meg, sőt még így is a katolikus püspökök és földesurak, ahol csak lehetett, meg akarták akadályozni. Hogy ez Vasvármegyében is így nehezen ment, az kitűnik az őri-szentpéteri reform. egyház egyik régi jegyzőkönyvéből, hol a következők vannak feljegyezve:

„Jóllehet pedig ily nagy szabadság engedtetett a boldog emlékezetű József király által a reformátusoknak 1782-ben, de azért abban az esztendőben nem minden protestáns társaságok mehettek arra, hogy maguk körébe lelkipásztort és oskolamestert vihessenek, a sok irigyek és hamis meggátlók miatt, hanem némelyek azután 2, 3 s 4 esztendő mulva, a tek. nemes vármegyére, a felséges Consiliumra való sok járás-kelés s költségeskedés után.

Ezen örségi, sőt az egész Vasvármegyében levő prot. Eklézsiáknak kinyílásukat eleintén meggátolták némely pápista földesurak, de kiváltképen meggátolta a szombathelyi püspök Szily János, aki a vármegye házban, mikor a gyűlésen publice elolvastatnék a felséges császár és király kegyelmes parancsolatja a protestánsok szabadsága felől: vakmerőképpen aperte protestált az ellen, iratott is felőle a felséges Királyhoz, de csakugyan czélját el nem érhetette. Gróf Festetich is, ugyanazon vármegye gyűlésén azt mondta, hogy mig ő él, a maga birtokaiban a protestánsoknak szabadságot nem enged, de ugyanakkor a palota grádittsán elesvén, meghalt.“

A gátolások végre is hiábavalók lettek.

Kercza, a hozzátartozó községekkel együtt, mindjárt a türelmi rendelet kihirdetése után beadta kérvényét a vármegyéhez. — Ide tartozott akkor: Bajánháza, Hodos, Szomorócz, Bükkalja, Szerdahely, Szombatfa, Gödörháza, Velemér, Csekefa. — Hogy Velemér, mely 50 év előtt még önálló anyaegyház volt, miért csatlakozott ekkor Kerczához s miért nem kérte magának az önállóságot, erre nézve semmi adatunk nincs. Valószínűleg azért, mert Velemér, hol ekkor 27 református család volt, Széchi-Szent-Lászlóval együtt nem tudott — a törvény értelmében 100 családot kimutatni, vagy talán azért, mert e két község — miután régi épületeik s birtokaik elvételtek — az új templom építéséhez s a lelkész és tanító fizetéséhez szükséges biztosítást kimutatni nem tudta.

A vármegye egy vegyes bizottságot küldött ki annak megvizsgálására, hogy van-e Kerczán 100 reform. család s elég erővel birnak-e a templom felépítésére s a predikátor és az iskola-tanító „*becsülettel való eltartására.*“

A vegyes bizottság megjelent Kerczán 1783 jún. 30-án s itt az egybegyülteket minden kérdésre nézve alaposan megvizsgálván, feljegyezte a törvényben megkívánt adatokat.

Találtatott és összeíratott ekkor a kerczai egyházban 156 református család és pedig

Kerczán: Orbán János, Kardos János, Pap Ádám, Kardos István, Németh Mihály, Pap János, Pap Benedek özvegye, Kardos Ferencz, Ükös János, Pongrácz Ferencz, Könye Benedek, Pongrácz István, Biró Ferencz, Pap János, Szabó Ferencz, Szabó János, Szabó István, Szabó István özvegye, Szabó Benedek, Simon Benedek, Könye Mihály, Könye György, Könye János, Könye Márton, Könye Miklós, Pap Ferencz özvegye, *összesen 26.*

Bajánházán: Könye István, Bekes Ferencz, Pongrácz János öreg, Biró Benedek, Német János, László György,

Kiss János, Jánoskó András, Jánoskó Mihály, Pongrácz János ifj., Pongrácz Benedek, Ferincz Ferencz, Biró István, Németh Ádám, Ferincz István, Ferincz Péter, Sohár Ferencz, Büki János, Förgyán István, Bekes György, *összesen 20.*

Szomoróczon: Ingesi Ferencz, Kapornaky István, Kapornaky Ferencz, Pongrácz János, Kalamár György, Pongrácz István, Pongrácz Mihály, Szép István, Tóth János, Ábrahám Márton, Kutsen György, Domikó Péter, Pap Tamás, Bolla Ferencz, *összesen 14.*

Bükkallán: Tóth János, Kováts Péter, Kováts János, Szép György, Pongrácz Péter, Pongrácz István, Pongrácz György, Szép Mihály, Szép Ádám, Kalamár Ferencz, Szép Mihály, Tóth János, Kalamár Péter, Kalamár György, Kalamár István, *összesen 15.*

Szerdahelyen: Horváth Mihály idősb, Horváth Ferencz idősb, Horváth Mihály közép, Horváth Mihály ifjabb, Ozvatits Mihály, Vörös Mihály, Pap István, Németh György, Vörös István, Vörös Péter, Pap Márton ifjabb, Pap Márton idősb, Horváth György, *összesen 13.*

Csekefán: Jakosa János, Pap Péter, Marók Márton, Bobics István, *összesen 4.*

Szombatfán: Cseke János ifjabb, Cseke János idősb, Cseke Ádám, Németh József, László Mihály, Jenese György, Sohár Mihály, Sohár János, Sohár István, Cseke János, László János, Agori Benedek, Antal György, Sohár Mihály ifjabb, Bitsák Mihály, Bitsák István, Bitsák József, Németh István, Németh Mihály, Sipos Mihály, *összesen 20.*

Gödörházán: Varga Ferencz ifjabb, Tóth István, Varga István, Varga József, Ambrus József, Szakaly Márton, Gáll József, Varga Péter ifjabb, Kováts István, Szépe Dániel, Könye János, Varga Ferencz öreg, Varga Péter öreg, Varga János, Szakaly János, Szakál Ferencz, *összesen 16.*

Veleméren: Bors János, Bitsák Ferencz, Antal Márton, Antal Ádám, Bors György, Bors Miklós, Vass Ádám, Ingiszi

Ádám, Horváth Ádám özvegye, Vass János ifjabb, Vass Ferencz, Jenese György, Tóth Ferencz, Soós István, Soós József, Bors Ferencz, Antal Mihály, Vass Mihály, Vass János, Vass György, Balogh József, Antal István, Cseke György, Németh István özvegye, Bitsák György, Bors József, Albert Mihály, *összesen 27.*

Hodoson: Román Dániel, *összesen 1.*

A 156 család a bizottság előtt ajánlott 1. Templom-, paplak- és építésre 1594 frt 80 krt. 2. Lelkészek 51 frt 78 krt, 54 mérő búzát, $65\frac{1}{4}$ mérő rozst s egyéb terményeket. 3. Tanítónak 25 frt 27 krt, $3\frac{5}{8}$ mérő búzát, $47\frac{5}{8}$ mérő rozst és egyéb terményeket.

Ezen ajánlatot a vegyes deputáció kielégítőnek találta, a vizsgálatról felvett jegyzőkönyvet (mely az egyház levéltárában meg van) pártolólag felterjesztette a vármegyére, minek következtében Kerczának régi óhaja teljesült. Még azon év (1783) november 3-án a templom-építésre, a lelkész és tanító beállítására engedélyt kapott.

Ugyanezen alkalommal Kerczának akkori nemes gondolkozású földesura gróf Batthyány Károly, református jobbágynak egy fundust ajándékozott az egyházi épületek felállításához, mely mintegy 2 holdat tesz ki s melyen ma az egyházi épületek állanak. — A nevezett földesur az alakuló egyházat megkinálta ekkor egy egész jobbágytelekkel is, de mivel ennek használatához jobbágyi szolgálatok voltak csatolva, ezt nem fogadták el.

Igy a kerczai református egyház — 51 évi árvaság után — 1783. év november havában újra megalakult.

HARMADIK KORSZAK.

Az egyház újraalakulásától jelenig. (1783—1896.)

Alig kapta meg Kercza az újraalakuláshoz szükséges engedélyt, azonnal sietett e jogával élni. Még abban a hónapban meghívta lelkészül *Bárkás Mihály* szent-királyi lelkészt, aki 1783. november 27-én hivatalát itt el is foglalta, tanítónak pedig a pápai főiskolából hozták el ugyanakkor *Trencsin Jánost*.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy a kerczai egyház 1783. június havában még nem is tudhatta, hogy megkapja-e a templomépítés jogát, 4 hónap múlva pedig már itt volt kebelében a lelkész és a tanító: azonnal felmerül előttünk a kérdés, hogy hol tartottak isteni tiszteletet s hol lakott a lelkész és a tanító? Annyi bizonyos, hogy régi templomokat, épületeiket (melyeket 1732-ben vettek el tőlük) nem kapták vissza, de ez a régi templom különben is elpusztult, omladozó állapotban volt, mert 51 év óta valószínűleg sem használva, sem gondozva nem volt. Mivel pedig az egyházi épületeket néhány hónap alatt felépíteni nem lehetett, valószínű, hogy az egyház ideiglenes lakást készített fából lelkésze s tanítója számára és az isteni tiszteleteket is vagy egy ilyen ideiglenes imaházban, vagy talán az iskolában tartották. Az bizonyos, hogy ezen ideiglenes épületek a mostani funduson állottak, valamint az is bizonyos, hogy az első három évben az egyháznak sem tornya, sem harangja nem volt.

Bárkás Mihály 1783-ban elfoglalván papi hivatalát, első gondja volt a lelkészi és tanítói lakásokat felépíttetni, ami az első években meg is történt Simon Benedek és Könye János gondnokok idejében. A lelkészi lak téglából, a tanítói lak fából épült, mindegyik zsupra. Ugyancsak ő készítette 1780-ban az első, kisebb harangot Gráczban, melynek súlya 1 mázsa 2 font s ára 75 forint volt.

Bárkás Mihály csak 3 évig hivataloskodott itt, 1787-ben Veszprémmegyébe Nagy-Pirithre hivatott lelkészül s helyébe hozatott a veszprémmegyei Acsádról *Kun János*, ki 1787 márczius 15-én foglalta el itt lelkészi hivatalát. Tanítók voltak mellette: *Kovács Ferencz*, *Tar János*, *Szalai András* és *Szelei János*.

Ennek idejében épült a mostani templom 1788. és 1789. évben Könye Ferencz, Pongrácz János és Simon Benedek gondnokok idejében s felszenteltetett 1790 decz. 5-én. Maga a templom kőből épült, fazsindelyre, padlással, 12 öl hosszú, 6 öl széles, két ajtóval, egyik keleten, másik délen és két karral, a tanító a nyugati karban szokott énekelni. A templom épület-anyaga legnagyobb részben a romladozó régi templom falaiból került ki. A torony fából készült, úgyszintén a két kar is, mindegyik kart 2—2 faoszlop tartotta s ezen ács munkákat Nist Pál községi ácsmester készítette 300 frtért. Az építőmester neve nincs feljegyezve.

Hogy a templom belseje ez alkalommal milyen volt, az egyház jegyzőkönyvében le van írva következőleg:

„Mind a két karnak eleje egyszínű. Egy 4 lábú kerek asztal áll benne, melyről a szent vacsora szolgáltatik ki, amelyet befed egy kék színre festett abrosz, mely körül van véve négy szegletre farostélyokkal. Kathedrása fából, sárgás színnel festett s aranyfüsttel megfuttatott pártázatokra s egyéb czifraságokkal együtt, a super kathedrása hasonló színű, aranyfüsttel gazdagon befuttatva, a szélén lóggó aranyfüstözött Bojtok, a tetején látszanak 3 renden összevetett faragások, aranyfüsttel beborítottak. A

templom egész Alkotmányának belseje 5 nagy forma Ablakok által világosíttatik. A torony tetején aranyfüsttel bevont csillag, azalatt egy nagy gomb van.“

A templomépítés alkalmával a kerczai reformátusok a királyi engedélyre támaszkodva elhordták a régi, elpusztult templom termésköveit és tégláit, a katolikusok ellenkezése daczára. A katolikusok ebbe nem akartak beleegyezni s ez ügyben három ízben is jött vizsgálat Kerczára, de végre mégis békés úton intéztetett el az itt megjelent bizottság előtt, 1793 február 8-án.

Az egyház jegyzőkönyvében erre vonatkozólag a következők vannak feljegyezve:

„A pápista atyafiak ellenkezőjén benne, hogy T. Kun János úr a régi temetőben levő elpusztult templom köveit elhordatta és ezen mi templomunkra fordította és hogy még az ott levő harangot is el akarta hozatni, végre csakugyan a Nemes Vármegye Deputátussai és még egynéhány Plebánus urak előtt megkötetett erős Vinculum alatt az egység, mely szerint sem a pápisták többé Praetensiojukat nem tartják fent azon téglák és kövek iránt, melyeket a Reformátusok a régi Pápista elromladozott Templomból elhordtak, sem a Reformátusok Jussokat nem tartják a Pápistáknál maradt haranghoz, kielégítelvén 85 forintokkal.“

Kun János 10 évi hivataloskodás után 1796 decz. 26-án, 45 éves korában itt elhalván, helyébe hozatott Körmenről 1797-ben *Gál Gábor*, ki mellett tanító volt *Szelei János*.

Az ő idejében, 1798-ban, öntetett a nagyobb harang Gráczban s az Úr asztalához való két réz-, de kívül meg-aranyozott pohár ekkor készítettett Kőszegen 20 frtért. A templom járdája — mely eddig földes volt — az ő idejében lett először téglával kirakva.

Gál Gábor csak két évig viselte itt lelkészi hivatalát, mert megbetegedvén, Körmeden lakó rokonaihoz vitette magát gyógyíttatni s ott 1799-ben meghalt. Helyébe hozatott *Lukács Mihály* ifjú lelkész, ki itt kezdte meg papi pályáját

1799 június havában. Az ő idejében készült a két nagy úrasztali czin-kanna, melyeken a következő feliratok vannak. Az egyikén: *Isten dicsőségére készítette a kerczai reformata szent Eccla 1805.* A másikon: *A kerczai reformata szent Eccla számára készítette Ferenczi Mihály és Tóth István 1806.*

Az 1803. évben néhány község elszakadt a kerczai egyháztól. Ugyanis Senyeháza község, mely azelőtt az őri-szent-péteri egyházhoz tartozott, iskolát és imaházat épített magának s azt kérte az egyházi felsőbb hatóságtól, hogy tanítót választhasson s hogy a tanító — mint előkönyörgő — az imaházban isteni tiszteletet tarthasson. Kérelme megadatván, elvitte előkönyörgő tanítónak Szelei János kerczai tanítót 1803 szeptember 29-én, kinek helyébe hozatott Kerczára tanítónak még 1803-ban *Zsámbéki Ferencz* a pápai kollégiumból. De már a következő évben Senyeháza azt kérte, hogy önálló anyaegyházzá alakulhasson, lelkészt választhasson s mivel a helyszínén megjelent vegyes deputáció meggyőződött arról, hogy ez egyház elég erővel bír a terhek elviselésére, kérelme megadatott s 1805-ben lelkészt nyert. Ennek következtében Bajánháza (Kotormány) és Hodos, melyek eddig Kerczához tartoztak, Senyeházához csatoltattak.

Lukács Mihály 1811 márczius 11-én Nagy-Rákosra költözvén el, helyébe jött Körmenről *Tóth Mihály*, ki itt 14 évig viselte lelkészi hivatalát. Az ő idejéből egyéb nem jegyeztetett fel mint az, hogy Zsámbéki Ferencz tanító helyébe hozatott Körmenről *Horváth Gábor* 1815-ben.

Tóth Mihály lelkész 1825 deczember 10-én itt elhalván, helyébe jött *Horváth István* szent-györgy-völgyi lelkész, ki itt 7 évig működött.

Horváth István idejében 1826 július 6-án éjfélkor a villám beleütött a fatoronyba s azt meggyújtotta, de szerencsésen eloltatott, reggel 3 órakor ismét kigyulladt, de akkor

is eloltatott. A teljesen hasznavehetetlenné vált toronyt az egyházi előjáróság azonnal lebontatta, a levett két harangot ideiglenesen elhelyezte a templomba s — aratási idő lévén — úgy intézkedett, hogy addig is, míg valami állandó torony lenne építve, a templom közelében felállítandó faharanglábra helyeztessenek a harangok. Ezen harangláb aratás után el is készítették a templom keleti ajtaja irányában s a harangok ezen álltak 17 évig, 1843-ig. A toronyépítést óhajtották ugyan s 30—40 ezer téglá évekig hevert ott, ahol megvettetett, de mivel Leitner András körmendi kőmives-mester, kit a helyszínére kihoztak s aki két tervrajzot is készített, azt mondta, hogy a legegyszerűbb torony is — amely illenék a kerczai templomhoz — 3000 forintba kerülne; a toronyépítésről egyelőre lemondtak.

Öt év mulva azonban — 1831 május 17-től június 11-ig — a templom falait kívül-belül kiigazították, kivakolták, bemeszelték, több új templomi széket készítettek, a déli oldalon volt ajtót — igen sokaknak kívánságára — berakták, a nyugoti oldalon új ajtót nyitottak s megadták a tanítónak azon kívánságát, hogy az építkezés bevégzése után a nyugati karból a keleti karba költözködjék át.

Ez időben élt még az egyház azon régi jogával, hogy a templom előtt bizonyos napokon gyakorolt úgynevezett „*czipó-árulást*“ haszonbérbe kiadta évenként 7—8 frtért. Később az egyházi előjáróság ezzel nem törődött s így a régi gyakorlat megszűnt.

Horváth István 1833 deczember 14-én itt elhalván, özvegye mellé a kegyelem-év tartamára káplánnak jött a pápai főiskolából *Körmendi Koós Ferencz* 1834 márczius 15-én. Ez időben az egyháznak négy adósnál tökepenze volt, de hogy e töke mennyi volt, mikor és mire használtatott fel, arról semmi feljegyzés nincs. Valószínű, hogy a nagymérvű építkezések alkalmával fogyasztatott el.

Körmendi Koós Ferencz 1835 február 11-én Nagy-Rákosra ment káplánnak s az akkori szokás szerint az egyházmegyei gyűlés által Kerczára rendeltetett lelkészül *Győri János* nagy-rákosai lelkész, de ez egy hét alatt meghalván, hivatalát itt el sem foglalhatta s így ide rendeltetett *Hajas István* szent-györgy-völgyi lelkész, ki hivatalát 1835 márczius 29-én itt el is foglalta.

Az egyház tanítója, Horváth Gábor, 1836 október hóban itt elhalván, az özvegyi év. kitöltéséig *Baki Gábor* hozatott ki a pápai főiskolából segédtanítónak, azon év végével pedig megmarasztatván rendestanítónak, egy évig viselte ezt is s midőn 1838 márczius 12-én visszament a főiskolába tanulói pályáját folytatni, helyébe hozatott *Szabó Mihály* szalafői tanító, ki két évi ittléte után Öri-Szent-Péterre hivatván meg, helyébe *Jezerniczky Sámuel* felső-eöri tanító hozatott.

1842 április 21-én tétetett le a mai torony fundamentuma, ugyanekkor építetett boltozatra a templom, falai magasabbra emeltettek s a két kar is ekkor épült téglából, Kapornaky Mihály főgondnok idejében. Az egyház újralakulása óta — a templomépítésen kívül — ez volt a legnagyobb szabású építkezés. Hogy mennyibe került, nincs pontosan feljegyezve, de elképzelhető abból, hogy két kivetés történt: 1842-ben 2 frt, 1843-ban 4 frt minden lélek után s e mellett arattak is. Maga Kercza község az első kivetésnél 300 frton felül, a második kivetésnél 950 frton felül fizetett. Az összes kömives-munkát Brenner János építőmester végezte, ki csupán munkadíj fejében 840 frtot kapott.

Hajas István 1848 október 19-én itt elhalván, három hónapig, 1849 január 21-ig lelkész nélkül volt az egyház, ekkor rendeltetett ide helyettes-lelkészül *Baki Gábor*, ki itt rendes-lelkészül meg is választatott.

1849-ben készítette Babos Dániel őri-szent-péteri asztalos a mostani szószéket, úrasztalát és a papi széket 200 váltó forintért.

1851-ben a templom tetőzete kijavított, 10 ezer drb fazsindely hozatván Regedéből, ezre 5 pengő frtjával.

1853-ban építtetett a mostani lelkészi lak. A régebbi épületből meghagyatott az első szoba, az elé építtetett a konyha, ez elé a két első szoba, szinte a régi szoba mellé nyugotról egy éléskamra, keletről pedig folyosó s az első nagyobb szoba alá a pincze. Építette Dietrich Leopold kömives 370 váltó frtért (tartás mellett). Felhasználhatott 30 ezer drb téglá.

1853-ban Jezerniczky Sámuel tanító Kis-Rákosra költözvén el, helyébe hozatott *Hodossy Ferencz* Kustánszegről.

1859-ben építtetett a mostani tanítói lak és iskola. Építette ugyanazon kömives 240 o. é. frtért. Felhasználhatott 70 ezer drb téglá. Mindezen kiadások aratási közmunkából fedeztetek.

1862-ben készítettett a vörösbársony úrasztali terítő, Bécsben, 45 forintért.

1870-ben a torony bádoggal befedetett. Az egész torony felszine 23 □-öl s □-öle 16 o. é. frtba került. Ugyanekkor a torony villámhárítóval ellátatott, a templomtető cserépszindelylyel befedetett, melyhez felhasználtatott 12 ezer drb zsindely (ezre 18 frttal). A szükséges ácsmunka 450 frtba, a kömivesmunka 160 frtba került. A zsindelyezést Mayer Mihály fähringi ácsmester, a kömivesmunkát Kreun Károly kömives teljesítette Ükös József gondnoksága idejében.

1875-ben Velemér község leány-egyházzá alakult, új iskolája azon év márczius 11-én ünnepélyesen felszenteltetett Balogh István gondnoksága alatt. Első tanítója volt *Novák Lajos*, ki Somogy megyéből Kis-Kovácsiból jött, ennek eltávozta után *Kánya Lajos*, *Takács Péter*, *Nemes*

Elek, Kardos Ferencz, Papp Béla s Tarczy Gyula következett, ki jelenleg is itt hivataloskodik.

Baki Gábor 1886 február 11-én itt elhalván, ez év márczius 16-án ide rendeltetett helyettes-lelkészül *Rácz István* rév-komáromi segédlelkész és püspöki titkár, ki ugyanazon év augusztus 22-én rendes-lelkészül megválasztatván, ma is itt hivataloskodik.

1886 szeptember 17-én vettetett meg az alaptőke alapja olyformán, hogy az e napon tartott presbyteri gyűlés néhai Baki Gábor temetési költségét, mely már kifizettetett, újból kivetette s az így befolyt 162 frtot tőkésítette. Ugyanezen év Advent utolsó hetében az egész egyházban gyűjtés eszközöltetett, amikor egy hét alatt 150 frt ajándék folyt be. Az így megkezdett alaptőke azóta folytonosan gyümölcsözik s ma már 600 frt 30 krra emelkedett.

1891-ben mind a lelkészi, mind a tanítói lakhoz új gazdasági épületek építettek, mintegy 1000 frt kiadással.

1891-ben öntetett a kisebb új harang Thúry János és fia budapesti harangöntőnél. A harang súlya 230 kgr., ára 483 frt s rajta e felirat van: „*Isten dicsőségére öntették a kerczai ev. ref. egyház hivei 1891. évben, Rácz István lelkész, Kardos István főgondnok és Kapornaky Sándor egyh. előljáró idejében.*“ A másik oldalán pedig Magyarország czimere látható. E harang 1891 augusztus 23-án ünnepélyesen felszenteltetett.

1893 november 25-én Hodossy Ferencz tanító itt elhalván, az iskola 1894 január 28-ig tanító nélkül volt. Ekkor hozatott ideiglenes tanítóul *Kossa János* Barabás-szegről, ki három hónap mulva eltávozván, az iskola október 1-ig ismét tanító nélkül volt, amikor megválasztatott *Pethő Antal* kupi tanító, ki jelenleg is itt működik.

1894-ben öntetett a nagyobb harang Thúry János és fia budapesti harangöntőnél s márczius 18-án — Virágvasárnapon — ünnepélyesen felszenteltetett. Ugyanekkor

mindkét harang alá vas-harangállvány készítettett. A harang súlya 463 kgr. s a koronával és vasállvánnyal együtt 1372 frt 30 krba került. Következő feliratok vannak rajta, az egyik oldalon: *„Isten dicsőségére öntették a kerczai ev. ref. egyház tagjai 1894. évben, Rácz István lelkész és Könye József főgondnok idejében. Ezenkívül néhány nagyobb adakozó neve. A másik oldalon: „Jőjjetek el, örvendezzünk az Úrnak, vigadjunk a mi szabadulásunk kösziklájának! Menjünk eleibe hálaadással, énekeljünk neki dicséreteket! XCV. Zsoltár, 1—2 vers.“*

1896-ban a templomnak megromlott északi oldala fundamentomától kezdve alaposan kijavított, a templom kívül-belül, a torony kívül bemeszeltetett, a templom zsin-delytetőzete kijavított, a templom járdája cementtel be-öntetett, több új templomi szék készítettett, az összes padok kifestettek s a templom északi falán az eresz alatt vízlevezető bádogcsatorna huzatott végig. Ugyanekkor a lelkészlak konyhája és folyosója cementtel beöntetett. Az egész munka mintegy 1000 frtba került. A kőmivesmunkát Saller Alajos szent-jakabi kőmíves, a bádogosmunkát Uhrweiss József szent-gotthárdi bádogos, az asztalosmunkát pedig Könye Sándor kerczai asztalosmester készítette. Az építkezés miatt a templomban öt vasárnap nem tartatott isteni tisztelet, július 5-én azonban a renovált templom ünnepi egyházi szónoklattal — melyet Vikár János szalafői lelkész tartott — nagyszámú közönség jelenlétében ismét átadatott a használatnak. A helybeli lelkész pedig ez alkalommal felolvasta az egyház történetét.

* * *

Az egyház jelenlegi vagyoni helyzete a következő:

1. Alaptőke	600	frt	30	kr.
2. Orgona-alap	57	„	80	„
3. Iskola-mulasztási alap (fel- szerelésre).	40	„	11	„
4. Egyházi közalap	24	„	51	„

Összesen: 722 frt 72 kr.

Ezenkívül az egyház három ízben nyert kamatnélküli államkölcönt, mely összegek 10 év múlva mennek át az egyház tulajdonába.

Az egyház népessége 1705 lélek.

* * *

Az egyház lelkészeinek és tanítóinak névsora:

Lelkészek.

As első korszakban:

Öri Ferencz	1708
Dávidházi Ferencz	1732

As újraalakulás után:

1. Bárkás Mihály	1783—1786
2. Kun János	1787—1797
3. Gál Gábor.	1797—1799
4. Lukács Mihály	1799—1811
5. Tóth Mihály	1811—1825
6. Horváth István.	1825—1833
7. Koós Ferencz (káplán)	1834—1835
8. Győri János	
9. Hajas István.	1835—1848
10. Baki Gábor	1849—1886
11. Ráczy István	1886—

Tanítók.

As első korszakban :

✓ Szentpéteri Péter 1708

As újraalakulás után :

- ✓ 1. Trencsin János 1783
✓ 2. Kovács Ferencz
✓ 3. Tar János
✓ 4. Szalai András
✓ 5. Szelei János 1795—1803
✓ 6. Zsámbéki Ferencz 1803—1815
✓ 7. Horváth Gábor 1815—1836
✓ 8. Baki Gábor 1836—1838
✓ 9. Szabó Mihály 1838—1840
✓ 10. Jezerniczky Sámuel 1840—1853
✓ 11. Hodossy Ferencz 1853—1893
✓ 12. Kossa János (helyettes) 1894
✓ 13. Pethő Antal 1894—

